

אלימות, פשיעה ושיטור ביישובים הערביים מדד הביטחון האישי והקהילתי 2018

מדד הביטחון האישי והקהילתי של עמותת יזמות אברהם נולד מתוך מציאות עקובה מדם בחברה הערבית, כאשר בשנים האחרונות מסתמנת בחברה זו עלייה תלולה בשיעורי הפשיעה והאלימות.

זו השנה השנייה שהעמותה מפרסמת דו"ח שנתי בנושא "אלימות, פשיעה ושיטור ביישובים הערביים", והוא נועד לספק תמונת מצב בסוגיות של שיטור ואלימות בחברה הערבית, תוך התמקדות בעמדותיהם של האזרחים הערבים. המדד מתפרסם בשיתוף עם מוסד שמואל נאמן בטכניון, והוא מורכב מסקר עמדות, לצד סקירת המצב בשטח, בהתאם לנתוני המעקב של עמותת יזמות אברהם.

הסקר נערך על בסיס מדגם מייצג של החברה הערבית כולה. לשם השוואת הממצאים, נערך במקביל סקר ארצי על בסיס מדגם מייצג של החברה היהודית. את עריכת הסקר הוביל ד"ר נוהאד עלי, היועץ האקדמי של מיזם "קהילות בטוחות" ביוזמות אברהם ויו"ר תחום יהודים-ערבים-מדינה במוסד שמואל נאמן.

ממצאי הסקר מיטיבים להמחיש את המחסור בשיטור בחברה הערבית, ומדיווחי הנשאלים הערבים עולה תמונה עגומה ביחס לתופעות האלימות והפשיעה ולהשפעתן על חייהם של התושבים הערבים, בהן שימוש בנשק חם, סחר בסמים, אלימות פיזית ואיומים.

אלימות ופשיעה ביישובים הערביים – היקף התופעות, תחושות ועמדות

- במהלך 2018 קיפחו את חייהם 71 כתוצאה מאלימות אזרחיות ואזרחים ערבים, 56 מהם גברים ו-15 מהם נשים.
- 61% מכלל הנרצחים וקרבנות ההרג בישראל בשנת 2018, הם אזרחים ערבים – פי 3 מחלקה של החברה הערבית באוכלוסייה.
- כמה נפגעו מאלימות בשנה האחרונה? 26.6% מהאזרחים הערבים מדווחים כי הם או מי מבני משפחתם נפגעו במהלך השנה האחרונה מעבירת אלימות, כמו מכות, דקירות או ירי.
- כמה חוו איומים? קרוב לרבע מהאזרחים הערבים (23.5%) חוו איום באלימות עליהם או על מי מבני משפחתם או חוו אלימות מילולית כלפיהם.
- למעלה משליש מהאזרחים הערבים (35.8%) מרגישים חוסר ביטחון אישי ביישוב מגוריהם בגלל אלימות. זאת לעומת 12.8% בלבד בקרב האזרחים היהודים.
- התופעה המדאיגה ביותר את האזרחים הערבים היא האלימות – שיעור המודאגים ממנה הוא 80.3%. אחריה בדירוג התופעות המדאיגות את הציבור הערבי ניצב הירי והשימוש בנשק (77% מודאגים עד מודאגים מאוד מכך), ובמקום השלישי ניצבת הפשיעה – 73.5% מהנשאלים הערבים חשים מודאגים או מודאגים מאוד בעטייה. שיעורי הדאגה הגבוהים ממחישים את סכנת החיים הממשית המאיימת על ציבור זה בעקבות האלימות והשימוש בנשק.

- האלימות כלפי נשים** מדאיגה אף היא את האזרחים הערבים; הנשים מודאגות מהנושא יותר מהגברים: כ-71% מהנשים הערביות מודאגות מאלימות הנקטת כלפי נשים לעומת 53% בלבד מקרב הגברים.
- החשש להיפגע מתופעות שונות של אלימות ופשיעה גדול בקרב החברה הערבית יותר מאשר בקרב החברה היהודית: 59.3% מהאזרחים הערבים חוששים להיפגע מעבירות אלימות, לעומת 19.6% בלבד בקרב האזרחים היהודים.** גם עבירות רכוש מדאיגות את החברה הערבית הרבה יותר משהן מדאיגות את החברה היהודית – 51.8% לעומת 18.7%. שיעור החשש מעבירות מין, לעומת זאת, קטן יותר בשתי החברות והוא עומד על 35.9% בקרב האזרחים הערבים ועל 27.6% בקרב היהודים.
- כאשר נשאלו היכן הם חשים מאויימים מתופעות של אלימות, 32.1% מהאזרחים הערבים ציינו את מקומות הביטחון, ו-8.31% את יישוב המגורים שלהם.** לעומת זאת, הבית נתפס כמקום הבטוח ביותר (רק 6% מקרב הנשאלים הערבים חשים איום על ביטחונם האישי בביתם). נתון זה מעיד שביתם של האזרחים הערבים נעשה למבצרם ונתפס כמקום היחיד היכול להגן עליהם מפני אלימות ופשיעה.
- בהשוואה לחברה היהודית, שיעור הערבים אשר הם או מי מבני משפחתם או חבריהם נפגעו מביטויים שונים של אלימות גבוה בכל התופעות מבחברה היהודית: למשל, 11% מהנשאלים הערבים ציינו כי הם או מכריהם נפגעו משימוש בנשק קר או חם בהשוואה ל-2.1% בלבד בקרב היהודים.**
- נגישות לנשק חם: 90.8% מהערבים מסכימים או נוטים להסכים לטענה כי בישראל ניתן להשיג בקלות נשק חם לעומת 33.8% מהחברה היהודית הסבורים כך.** בדומה, 93.1% מהנשאלים הערבים מרגישים כי בשנים האחרונות גובר השימוש בנשק חם באזור מגוריהם (לעומת 22.2% בחברה היהודית). נתונים אלה מעידים על מקומו המרכזי של הנשק החם בחברה הערבית, והוא הופך את שגרת חייהם של האזרחים הערבים לשגרת חירום מתמדת.

המאבק באלימות והפשיעה בחברה הערבית

- היעדר הרתעה - הגורם אשר נתפס כבעל השפעה הרבה ביותר על שכיחות השימוש האלים בנשק הוא העונשים הקלים המושתים על עברייני אלימות: 84.7% מהנשאלים הערבים סבורים כי קלות העונשים הוא בעל השפעה רבה על היקף השימוש האלים בנשק, וכך גם 77% מהנשאלים היהודים.** נשאלים ערבים רבים (82.6%) סבורים כי לזמינות הנשק השפעה רבה על השימוש האלים בנשק וזאת לעומת 50.6% בחברה היהודית. חשוב לציין בהקשר זה כי גם נוכחות מעטה של שוטרים נתפסת כגורם המשפיע על השימוש האלים בנשק (67% מהנשאלים הערבים ו-53.8% מהנשאלים היהודים).
- מחויבות הקהילה למאבק באלימות - כ-44% מהאזרחים הערבים מביעים נכונות רבה או רבה מאוד להשתתף במאבק באלימות ביישוביהם וכ-29% מהערבים מוכנים לכך במידה בינונית.** ממצא זה מעיד על נכונות להירתם למאבק כזה ועל תחושת הייאוש אשר מעוררת בערבים פקפוק ביכולתם לשנות את המציאות הדאובה, אשר גורמת לחלק מהאזרחים לוותר על השקעת כל מאמץ למאבק קהילתי באלימות.

יחסי החברה הערבית והמשטרה – עמדות ותחושות האזרחים הערבים

- רמת האמון של האזרחים הערבים במשטרת ישראל נמוכה, ועומדת על 26.1% (בהשוואה ל-42.2% בחברה היהודית).
- חוסר אמון ואי הגשת תלונות - 61.7% מהאזרחים הערבים אשר חוו הפעלת אלימות כלפיהם השיבו כי הם לא הגישו תלונה במשטרה בגין המקרה. ממצא זה מלמד על חוסר האמון המובהק במשטרה אשר מוביל אזרחים רבים לחיפוש חלופות לפתרון הבעיה מחוץ לרשויות החוק.
- שיעור האזרחים הערבים המעריכים את טיפול המשטרה בהם במגעם האחרון עימה כטוב או כטוב מאוד עומד על 34.9% לעומת 47.9% בקרב היהודים.
- האזרחים הערבים סבורים כי תפקוד המשטרה טוב בתחומים הנוגעים לאכיפת החוק והסדר, אך לא בטיפול בבעיית האלימות והפשיעה. 45.2% מהם ציינו כי תפקוד המשטרה טוב או טוב מאוד באכיפת חוקי התנועה בחברה הערבית ו-32.7% שבעי רצון מתפקוד המשטרה כלפי אכיפת החוק והסדר. עם זאת, שביעות הרצון הולכת ויורדת בתחומים האחרים – שמירה על ביטחון האזרח הערבי, מלחמה בפשיעה בחברה הערבית והתמודדות המשטרה עם הסחר בסמים ועם השימוש בהם, מלחמה במשפחות הפשע בחברה הערבית ומלחמה באלימות. רק 16.1% מהאזרחים הערבים סבורים כי תפקוד המשטרה בתחום המלחמה באלימות הוא טוב או טוב מאוד.

התפתחויות ביחסים בין המשטרה לחברה הערבית בשנת 2018 ומעקב אחר יישום החלטת ממשלה 1402

- תחנות משטרה חדשות ביישובים הערביים - בשנת 2018 נחנכו תחנות משטרה חדשות במגיד אל-כרום, בערעה בנגב, בכפר קאסם, בבאקה אל-גרביה ובכפר יאסיף. בטמרה הוקמה תחנה מחוץ לעיר ולכן אין היא נכללת כאן במניין התחנות החדשות שהוקמו ביישובים הערביים.
- הגשת כתבי אישום - משטרת ישראל גורסת כי על פי הנתונים המעודכנים למאי 2019, הוגשו כתבי אישום נגד הרוצחים ב-50% ממקרי הרצח שאירעו בחברה הערבית ב-2017.
- המעקב אחר יישום החלטת ממשלה 1402 מראה כי:
 - א. הוגדל מספרם של השוטרים הערבים במשטרת ישראל, ומשנת 2016 ועד סוף 2018 גויסו לשורות הארגון 550 שוטרים ערבים; 225 מהם התגייסו למשטרה בשנת 2018. משנת 2016 ועד סוף שנת 2018 הצטרפו למשטרה 79 שוטרים ערבים, רובן בשנת 2018.
 - ב. המְנְהלת לשיפור שירותי המשטרה ביישובים הערביים מפעילה מערכת תמיכה רחבה למען השוטרים הערבים והיא כוללת הכשרות ייעודיות המותאמות לאתגרים שעימם הם מתמודדים.
 - ג. המְנְהלת עורכת הכשרות לסגלי ההכשרה של השוטרים הערבים וכן הכשרות ממוקדות ברמת היישוב לשוטרים בתחנות המשטרה ביישובים הערביים בכל הקשור לרגישות התרבותית הנדרשת במגע עם החברה הערבית.
- הקיצוץ התקציבי של כ-400 מיליון ש"ח מתקציב הבנייה של תחנות משטרה, בעיקר בחברה הערבית ובפריפריה, אשר החלטה לגביו פורסמה באוקטובר 2018, פגע קשות במספר תחנות המשטרה אשר

היו עתידות להיפתח ב-2018 ובשנים 2019–2020. ההחלטה על קיצוץ זה גררה ביקורת נוקבת מצידו של מבקר המדינה, והוא טען כי ההחלטה על הקיצוץ אשר נתקבלה במשרד לביטחון הפנים נעשתה ללא כל התייעצות עם המשטרה ובלא להבין את הנזקים המבצעיים והכספיים שייגרמו למשטרה ולספקיה.

- החרפה בתופעות האלימות והפשעה בתקופת הבחירות לשלטון המקומי** – בתקופה המובילה לבחירות המוניציפאליות שהתקיימו באוקטובר 2018, החרפו מאבקי הכוח בתחרות על ראשות הרשויות המקומיות הערביות, ולעיתים קרובות הם גובים מחיר ברכוש, בגוף ולעיתים אף בנפש. בתשובה על השאלה "האם בחודשיים האחרונים (תקופת הבחירות לשלטון המקומי) עלתה רמת האלימות ביישוב שלך, ירדה או נשארה כפי שהייתה?" השיבו 70.9% מהנשאלים כי חלה עלייה ברמת האלימות. נתון זה משקף שדווקא הרשות המקומית, אשר אמורה לשמש כלי חשוב לניהול חייהם של האזרחים הערבים, הופכת בעצמה לזירת קרבות עקובה מדם.

מסקנות והמלצות

האלימות ביישובים הערבים מקבלת ממדים של אסון חברתי, אותו מיטיבים להמחיש ממצאי הסקר. ההשפעות של משבר הביטחון האישי ביישובים הערביים הן הרות אסון עבור החברה הישראלית בכללותה. לצד תמונת המצב העגומה, מהסקר עולה כי החברה הערבית מעוניינת להיאבק באלימות, ואף מוכנה להתמודד עם חוסר האמון במשטרה ובמוסדות המדינה על מנת להצליח במאבק זה. בנוסף לשיפור שירותי השיטור, להגברת האכיפה, וקידום האמון בין החברה הערבית למשטרה, יש לשים לב לתמונה הרחבה יותר. רוב גורמי העומק לאלימות נעוצים במדיניות של אפליה והזנחה כרונית כלפי החברה הערבית, והמשטרה לא תוכל לתת להם מענה לבדה.

המלצות מדיניות מרכזיות לשיפור הביטחון האישי של האזרחים ביישובים הערביים:

- יש להקים צוות בין-משרדי למיגור האלימות והפשעה בחברה הערבית.
- קיום נוכחות קבועה ומיטיבה של המשטרה ביישובים הערביים.
- על מנת לאפשר נוכחות מיטיבה של משטרת ישראל ביישובים הערביים, יש לבטל את הקיצוץ בסך של כ-400 מיליון ₪ אשר עליו הוחלט ב-2018, תקציב המיועד לבינוי תחנות משטרה ביישובים אלה.
- הידברות ממוסדת בין המשטרה לקהילה.
- הקמת "מתחמי שירותי חירום" ביישובים הערביים.
- מתן עדיפות לטיפול בנשק הבלתי חוקי ביישובים הערביים.
- פתרון בעיית היצע הקרקע המוגבל בחברה הערבית.
- הגברת נוכחותם של מוסדות המדינה ביישובים הערביים.
- חינוך נגד אלימות.
- טיפול במשפחות המועדות לעוני ולאלימות.
- התמודדות עם תופעת האלימות כלפי נשים.